

EL PINTOR MONTBLANQUÍ CRISTÒFOR HORTONEDA (actiu entre 1586-1624)*

Sofia MATA DE LA CRUZ

EL DESCOBRIMENT DEL PINTOR

Fins al moment present, Cristòfor Hortoneda ha estat conegut més pel costum de signar i datar les seves obres, que per les seves qualitats pictòriques, que en tenia, i no gens menyspreables. Aquest fet, ha portat com a conseqüència que el seu nom es trobi invariablement en tots els tractats d'història de la pintura catalana dels segles XVI i XVII. Però el que cap tractat no esmenta és a qui es deu el seu descobriment.

L'historiador montblanquí Josep Palau i Dulcet, a les seves conegudes guies de Montblanc i la Conca de Barberà, parla, l'any 1912, d'unes taules que es trobaven a la capella del Baptisteri de Santa Maria de Montblanc, però no diu res de la firma i la data presents en una d'elles: Xpophorus O. Faciebat. 1602. Tan sols diu: «En la primera (capella) de la part de l'Epístola dita de les fonts, s'hi veuen tres quadres a l'oli al semblar del segle XVII representant-s'hi Jesucrist batejat per Sant Joan, la Presentació al temple y la

(*) He d'agrair a Mn. Àngel Bergadà i Escrivà, plebà de Santa Maria de Montblanc; a Mn. Josep Martí i Aixalà, delegat per al Patrimoni Artístic i Documental de l'Arquebisbat de Tarragona; a Mn. Salvador Ramon i Vinyes, director de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona; a la Sra. Maria Arganyo Sentís Maté; al Sr. Maties Solé Maseres, director del Museu Comarcal de la Conca de Barberà, i a Mn. Josep Torres i Rosell, rector de la parròquia de Vimbodí, l'ajut i les facilitats rebudes per a la realització d'aquest treball.

Adoració dels Reys»¹. Les dues darreres taules esmentades per Palau són obra de Cristòfor Hortonedà, i la firma i la data es troben precisament en la que mostra l'episodi de la presentació al temple. Potser l'estat deficient de conservació que mostraven llavors les taules amagava la inscripció. Però si l'hagués vista, com que el cognom s'assenyala només amb la inicial, és molt possible que no hagués pogut identificar-la.

Poc després, l'any 1914, s'inaugurava el Museu Diocesà de Tarragona. Les seves col·leccions eren formades per obres d'art recollides en diverses parròquies de la diòcesi. Entre aquestes col·leccions hi havia un retaule procedent de Rocallaura i dedicat a sant Llorenç; va ser registrat com a obra d'autor anònim.

L'any 1925, el Museu Diocesà va adquirir a un brocanter de Tarragona una tauleta, de procedència desconeguda, amb l'episodi de la presentació al temple. Al peu hi havia una firma i una data: Xpoforus O. Faciebat. 1610. Ningú no va posar en relació aquesta firma amb la de Montblanc, per dues raons: ni la de Tarragona es va publicar en el moment de l'adquisició, ni, recordem-ho, Palau i Dulcet havia reproduït la de Montblanc. I, encara que això s'hagués esdevingut, la inicial del cognom d'ambdues firmes no donava gaires indicis. Pocs anys després, el 1929, Mn. Jaume Bofarull i Cendra, que era director del Museu Diocesà de Tarragona, tot netejant el retaule procedent de Rocallaura, descobrí, en una de les taules, la firma completa i la data: Xpophorus Ortoneda P. (inxit) A.(nno) D.(omini). 1599. Ell mateix ho va fer constar en un catàleg del Museu Diocesà que estava realitzant: "Cábeme la satisfacción de consignar aquí, que al limpiar este retablo y examinar sus asuntos y pintura descubrí (sic) la firma del pintor, según queda anotado y el año de factura del mismo, debiéndose a nuestro Museo diocesano la gloria de haber dado a la historia del Arte Cristiano de nuestro país, a conocer los nombres de los Ortonedas, uno medieval y éste renacentista"². Mn. Bofarull va publicar el seu descobriment d'un pintor que fins al moment era totalment desconegut³.

A partir d'aquest fet, es comencen a tenir dades de Cristòfor Hortonedà.

1.- PALAU i DULCET, Josep. *La Conca de Barberà. Monografia històrica i descriptiva*. Barcelona, 1912, pàg. 31. El text s'ha transcrit respectant l'ortografia original. Del mateix autor: *Conca de Barberà. I. Guia de Montblanc*. Barcelona, 1931, pàg. 87.

2.- BOFARULL i CENDRA, Jaume. *Catálogo del Museo Diocesano de Tarragona*. Tarragona, 1929. Manuscrit s/p. Foli núm. 154. La grafia correcta del cognom és Hortonedà, no Ortoneda; és la que es mantindrà al llarg del treball.

3.- BOFARULL i CENDRA, Jaume. *Els Ortonedes i el nostre Museu Diocesà*, "Tarragona Pintoresca i Monumental", 1930, núm. 1, pàg. 4.

El recull de notes d'arxiu de Mn. Sanç Capdevila (1935) i el de Mn. Joan Serra i Vilaró (1950) -a qui es deu l'atribució a Cristòfor Hortonedada de la tauleta de la Presentació del Museu Diocesà, atès que va identificar la firma com a pertanyent al pintor- a més de la inclusió de les dues obres esmentades (el retaule de sant Llorenç i la Presentació) al conegut catàleg de pintures realitzat per Mn. Pere Batlle i Huguet (1952), contribuïren a difondre el nom de Cristòfor Hortonedada⁴.

De tal manera que serà ja sempre present als manuals d'història de la pintura, tot i que en cap d'ells no trobarem poc més que la repetició d'allò que Bofarull, Capdevila, Serra i Batlle ja havien dit⁵. Els treballs més recents que fan esment del nostre pintor són diversos: alguns només repeteixen dades ja conegudes; d'altres atribueixen a Hortonedada obres fins ara anònimes⁶.

CRISTÒFOR HORTONEDA: LA SEVA VIDA I LES SEVES OBRES

Amb tants autors que l'esmenten, podria semblar que Cristòfor Hortonedada és una figura prou coneguda i estudiada. Doncs bé, no és així. És hora ja d'estructurar el que sabem d'ell i d'intentar una anàlisi de la seva pintura i, paral·lelament, d'establir un catàleg de les seves obres que, tot esperant l'aparició de noves dades documentals i potser d'obres que puguin atribuir-

4.- CAPDEVILA i FELIP, Sanç: *La Seu de Tarragona. Notes sobre la construcció, el tresor, els artistes, els capitulars*. Barcelona, 1935, pàg. 114-115.

SERRA i VILARÓ, Joan. *Notas de archivo sobre cosas de arte (pintores, escultores, plateros, "Boletín Arqueológico de Tarragona"*, 1950, pàg. 142.

BATLLE i HUGUET, Pere. *Las pinturas góticas de la Catedral de Tarragona y de su Museo Diocesano*, "Boletín Arqueológico de Tarragona", 1952, pàg. 218, cat. 36-37, lám. XX; la transcripció que fa el Dr. Batlle de la firma del retaule de Rocallaura no és del tot correcta, atès que el cognom el transcriu: «O(rtoneda)», com si el pintor només hagués emprat la inicial i no el cognom complet, com va fer en aquest cas i que va servir per a identificar-lo.

5.- ANGULO, Diego. *Pintura del siglo XVI (Ars Hispaniae, XII)*. Madrid, 1954, pàg. 341. AINAUD DE LASARTE, Joan. *La pintura dels segles XVI i XVII (L'Art Català, II)*. Barcelona, 1958, pàg. 86. ALCOLEA i GIL, Santiago. *La pintura des de 1500 a 1850, Historia de la Pintura en Cataluña*. Madrid, s/d, 1957, pàg. 163. CAMON AZNAR, José. *La pintura española del s. XVI (Summa Artis, XXIV)*. Madrid, 1970, pàg. 347. PUIG, Arnau. *Història de l'art català: del Renaixement al Barroc*. Barcelona, 1970, pàg. 51. GARRIGA, Joaquim (amb la col·laboració de Marià CARBONELL): *L'Època del Renaixement. El segle XVI. (Història de l'Art Català, IV)*. Barcelona, 1986, pàg. 204.

6.- BADIA i BATALLA, Francesc. *Els monuments i objec 2tes d'interès artístic desapareguts o destruïts l'any 1936 a Montblanc*, "Aplec de Treballs", 1989, núm. 9, pàg. 122, notes 163-164. ÀVILA, Ana-SANTAMARÍA, Ariel. *Las pinturas del retablo mayor de la Prioral de Reus*, "Boletín del Museo e Instituto «Camón Aznar"», 1990, núm. XLII, pàg. 47, nota 44. FELIP SÁNCHEZ, J. *El retaule de santa Anna i els pintors renaixentistes montblanquins*, "Full Parroquial", 1990, núm. 936, pàg. 2. MATA, Sofia. «Presentació de Jesús al temple», *Pallium. Exposició d'Art i Documentació*. Tarragona, 1992, pàg. 203, cat. 158.

se a la seva mà, ens ajudin a tenir una visió panoràmica d'aquest pintor tan anomenat i alhora tan desconegut.

De la seva biografia, poc en sabem. Només, pel que diuen els documents, que era de Montblanc, la qual cosa ens porta a pensar que en aquesta població devia tenir casa i taller. La hipòtesi de Mn. Bofarull, que volia fer-lo descendent de Mateu Hortonedada, pintor tarragoní actiu en els primers decennis del segle XV, recollida per alguns autors, ara per ara sembla una especulació basada en la coincidència del cognom. A més, entre un i altre hi ha gairebé dos-cents anys de diferència. Molt més versemblant és el possible parentiu entre Cristòfor Hortonedada i Acaci Hortonedada, no «Ocasi» ni «Nicasi», com alguns autors l'anomenen⁷. Probablement, Acaci Hortonedada era fill seu. No tan sols es produeix una coincidència en el cognom -ara sí contemporània-, sinó també en l'activitat -era pintor- i en la població d'origen, Montblanc. Juntament amb Francesc Sabater, Acaci Hortonedada va contractar el daurat i la pintura de la segona ampliació del retaule major del priorat de Reus, l'any 1623. Més endavant tornarem a parlar d'Acaci Hortonedada⁸.

De moment, no es coneixen més dades biogràfiques del seu pare, Cristòfor Hortonedada. Els documents n'esmenten l'origen montblanquí. A la Vila Ducal, com ja s'ha dit, devia tenir casa i taller, i rebia encàrrecs del mateix Montblanc i de poblacions més o menys properes, com Alcover, Vallmoll, Tarrés i Rocallaura.

La primera notícia documental que tenim d'ell és del 25 de juny de l'any 1586. La confraria de paraires d'Alcover li encarrega que pinti un retaule dedicat als sants Cosme i Damià. Aquest retaule ha desaparegut, però el fet de rebre un encàrrec de fora de Montblanc ens indica que el pintor tenia una certa anomenada. Els paraires alcoverencs devien quedar satisfets del seu treball, ja que el 12 d'agost de 1596, deu anys més tard, tornen a contractar amb ell la pintura d'una imatge de sant Pere⁹.

7.- En la documentació publicada en diversos treballs, referent a Acaci Hortonedada, se l'anomena com «Acasi», «Ascasi» o «Ocasi». Hi ha diversos sants documentats amb el nom d'Acaci; un d'ells es relaciona amb miracles i prodigis de la Mare de Déu del Roser, la devoció a la qual era molt estesa en l'època que tractem, abonada per la proliferació de les confraries del Roser. De fet, trobem representat sant Acaci en molts retaules del Roser, com, per exemple, a la taula de la Mare de Déu del Roser, obra de l'anomenat Mestre del Roser, del segle XVI, pertanyent al Museu Diocesà de Tarragona.

8.- BOSCH i BALLBONA, Joan-GARRIGA, Joan. *Els avatars i els artistes del retaule de Sant Pere de Reus: una revisió documental*, a "D'Art", 1990, núm. 16, pàg. 173-181. ÀVILA-SANTAMARÍA, 1991, op. cit., pàg. 44-47. LIAÑO, Emma. *La Prioral de Sant Pere de Reus*. Tarragona, 1992, pàg. 55-58, 60 i 156. L'estil d'Acaci Hortonedada, en cas que les taules de Reus que li són atribuïdes siguin obra seva, és molt superior al del seu pare i totalment diferent. Amb tot, la qüestió encara no està prou aclarida.

9.- CAPDEVILA, 1935, op. cit., pàg. 114-115.

Figura 1.- Cristòfor Hortonedà. Retaule de sant Llorenç, procedent de Rocallaura. 1599. Museu Diocesà de Tarragona (Foto: Joan Farré).

La data present al retaule de sant Llorenç, 1599, confirma que aquesta és la següent obra seva coneguda. El retaule (fig. 1) procedeix de la parròquia de Sant Llorenç de Rocallaura, i avui es troba al Museu Diocesà de Tarragona, on té els números d'inventari 9 al 17. Fa 275 x 233 cm i va ser pintat a l'oli sobre taula.

Es conserva sencer, inclosa l'estructura arquitectònica, i és compost per un sagrari, flanquejat per dues taules, damunt del qual es disposa una fornícula avui buida, on devia estar col·locada una imatge del sant titular. Als costats de la fornícula hi ha dues taules de mida més gran que les inferiors. Al cim, un timpà amb una petita taula triangular.

Els temes de les taules són els següents: al timpà, el Pare Etern, en

actitud de beneir. Les taules més grans presenten, a l'esquerra, el Suplici del sant a l'equuleus (cavall de tortura) (fig. 2), amb dos botxins que li arrenquen la carn amb garfis. La figura del sant, de membres molt allargats, ocupa el centre de la composició. És evident que el pintor intenta reflectir-ne l'anatomia, marcant músculs i tendons. El fons de paisatge és ocupat per un cel ominós, grisenc, amb una línia d'horitzó rosada.

La taula de la dreta presenta l'episodi del seu Martiri a les graelles davant l'emperador Decius, el qual contempla l'escena assegut sota un baldaquí (fig. 3). Al fons un arc, per a la realització del qual s'ha inspirat el pintor en els models proposats per Sebastiano Serlio a les seves *Regole Generali di Architettura*. A la imposta de l'arc, la firma i la data en lletres capitals daurades: Xpophorus Ortoneda P. (inxit) A.(nno) D.(omini). 1599.

A la taula inferior esquerra (fig. 4) es representen sintèticament diversos episodis de la vida del titular. L'escena té lloc davant un palau, que és l'anomenat «Palau Salustia», residència de l'emperador Decius. Sant Llorenç està davant la porta de l'edifici i amb una mà toca els ulls d'un cec agenollat davant d'ell; d'aquesta manera, el va guarir miraculosament. Amb l'altra mà el sant sosté una bossa que figura el repartiment que féu dels tresors de l'Església entre els pobres. Un grup de personatges entre els quals es troben esguerrats, malalts, etc., contempla l'escena. Tot l'episodi és una al·legoria d'allò que sant Llorenç respongué a Decius quan aquest l'interpel·là sobre els tresors de l'Església: sant Llorenç li digué que els tresors de l'Església eren els pobres.

La taula de la dreta presenta un altre suplici del sant: la seva flagel·lació (fig. 5). El pintor usa per a aquesta escena un gravat d'Adamo Ghisi inspirat al seu torn en la Flagel·lació de Crist de Sebastiano del Piombo (fig. 6). El gravat es va divulgar a bastament des de mitjan segle XVI, i va servir com a font d'inspiració per a molts pintors. Així que no és gens estrany que Cristòfor Hortonedá l'utilitzés per a representar la flagel·lació de sant Llorenç. En especial, va copiar del gravat les figures dels botxins de l'esquerra.

A les parts laterals del sagrari trobem dos petits plafons amb sant Pau i sant Pere. Al seu darrere, una inscripció: Hoc est panis qui de caelo descendit. A més de les fonts iconogràfiques esmentades, el llibre de Serlio i el gravat d'Adamo Ghisi, tota la iconografia del retaule es basa en *La Leyenda Dorada* de Jacopo della Voragine¹⁰.

10.- BOFARULL, 1930, op. cit., pàg. 4; BATLLE, 1952, op. cit., pàg. 218, cat. 36; ANGULO, 1954, op. cit., pàg. 341; AINAUD, 1958, op. cit., pàg. 86; CAMON, 1970, op. cit., pàg. 347; GARRIGA, 1986,

Entre 1601 i 1603, la confraria de Santa Anna de Montblanc va fer uns pagaments a un pintor, el nom del qual no s'esmenta, amb motiu d'un retaule que havia pintat destinat a una capella lateral de l'església de l'Hospital de Santa Magdalena. Es tracta del retaule de santa Anna. Aquest es conserva avui a la capella del Baptisteri, a Santa Maria de Montblanc (fig. 7). Ha estat atribuït a Cristòfor Hortonedà¹¹. L'estil, determinades figures i trets característics del pintor abonen aquesta atribució i per aquest motiu ho inclouem en el seu catàleg d'obres.

Del retaule de santa Anna, n'han sobreviscut dues taules laterals i la predel·la. El conjunt fa 226 x 286 cm i va ser pintat a l'oli sobre taula. Els temes de les taules són els següents: a la taula lateral esquerra, al compartiment superior, un àngel anuncia a santa Anna que concebrà (fig. 8). Aquesta, asseguda davant la fillosa, s'emporta la mà al pit en senyal d'astorament, atès que fins al moment era estèril i, d'altra banda, ja tenia una edat molt avançada. La diferència de mides entre totes dues figures és voluntària, per donar així més rellevància al personatge principal: santa Anna. El fons s'ha resolt a base d'elements arquitectònics: escales, porta, pilastres, d'un color grisenc característic del pintor.

La taula lateral dreta presenta, al compartiment superior, l'episodi de l'Anunci a sant Joaquim, i a l'inferior, l'Abraçada davant la Porta Daurada (fig. 9). Al compartiment superior el pintor torna al recurs iconogràfic de representar l'àngel amb una dimensió inferior a sant Joaquim. Aquest està assegut i fa el mateix gest d'astorament que la seva esposa. Al fons pastura el ramat que Joaquim vigilava, allunyat d'Anna a causa de l'esterilitat del matrimoni, raó per la qual els sacerdots del temple havien impedit que Joaquim fes ofrenes al Senyor.

El compartiment inferior mostra l'episodi on Joaquim i Anna, un cop assabentats de la bona nova, corren a trobar-se, i ho fan davant la Porta Daurada de Jerusalem. Aquesta porta, l'ha coberta el pintor amb pa d'or. L'arquitectura del fons està inspirada novament en models proposats per Serlio.

El compartiment inferior de l'esquerra representa la Nativitat de Maria (fig. 10). Al fons, santa Anna jeu al llit, atesa per una dona. Altres dues són

op. cit., pàg. 204; ÁVILA-SANTAMARÍA, 1991, op. cit., pàg. 47, nota 44; MATA, 1992, op. cit., pàg. 203. Per a la iconografia, DELLA VORAGINE, Jacopo. *La leyenda dorada*. Madrid, 1984. Vol. I, pàg. 461-473. El model d'arc a la taula del martiri del sant es troba a SERLIO BOLOGNESE, Sebastiano. *Regole Generali di Architettura*. Venècia, 1544, llibre III, pàg. 131, i llibre IV, pàg. 27.

11.- BADIA, 1989, op. cit., pàg. 122.

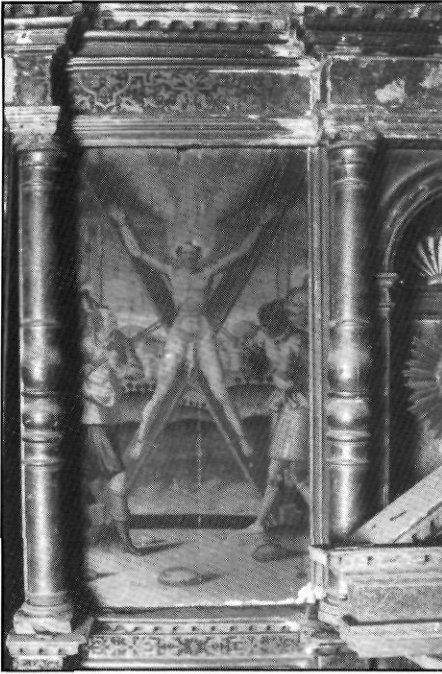

Figura 2.- Suplici de sant Llorenç. Compartiment del retaule de sant Llorenç. Museu Diocesà de Tarragona (Foto: Joan Farré).

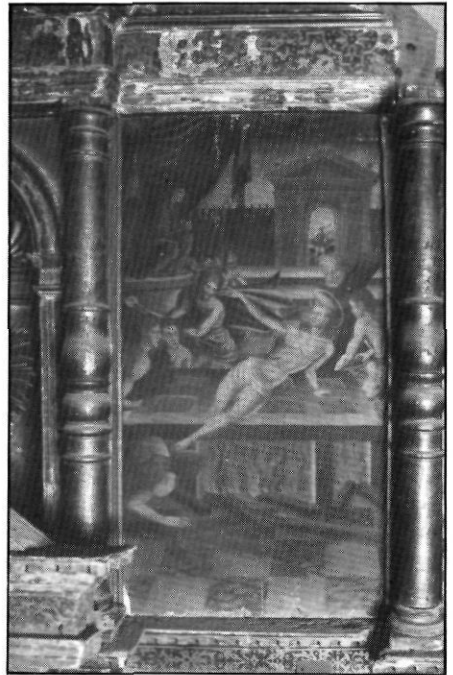

Figura 3,- Martiri de sant Llorenç. Compartiment del retaule de sant Llorenç. Museu Diocesà de Tarragona (Foto: Joan Farré).

Figura 4.- Guarició d'un cec. Compartiment del retaule de sant Llorenç. Museu Diocesà de Tarragona (Foto: Joan Farré).

Figura 5.- Flagel·lació de sant Llorenç. Compartiment del retaule de sant Llorenç. Museu Diocesà de Tarragona (Foto: Joan Farré).

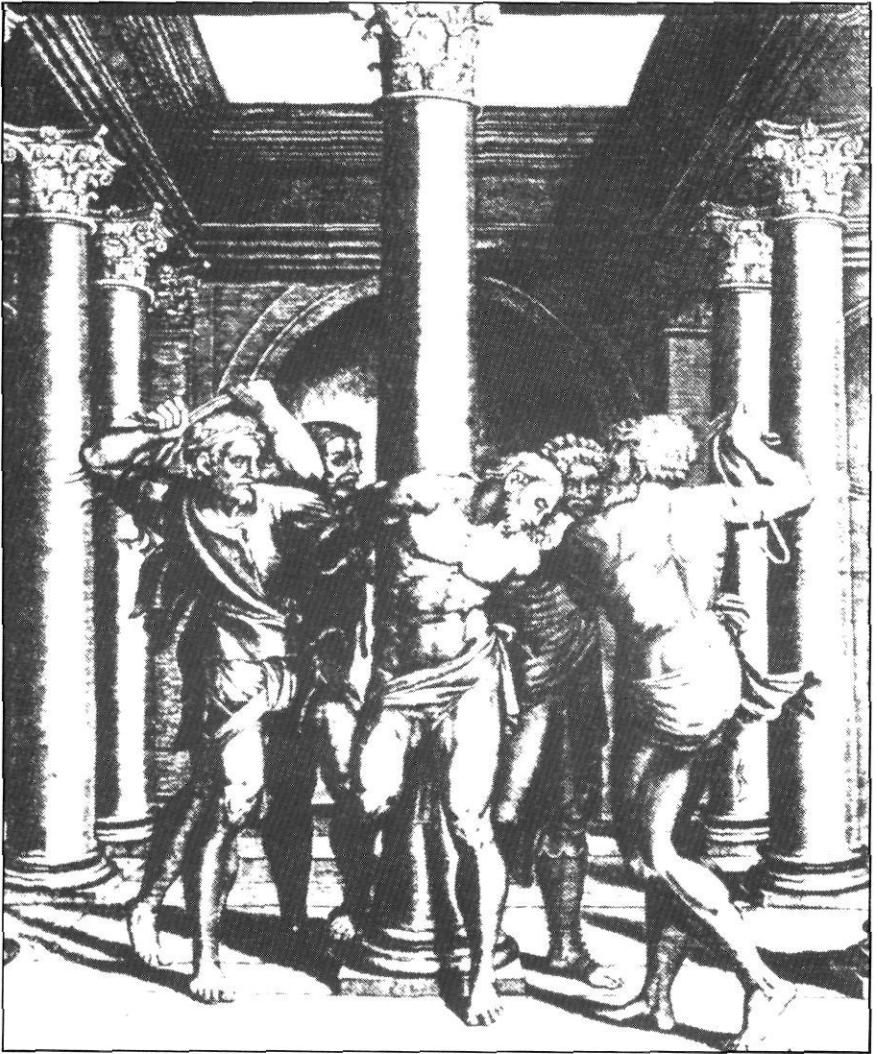

Figura 6.- Flagel·lació de Crist. Gravat d'Adamo Ghisi.

a les escales que porten a la seva habitació. En primer pla, dues serventes han banyat Maria i l'han faixada. Aquesta composició en plànols successius intenta donar una impressió de profunditat a l'escena. A la predel·la, d'esquerra a dreta, trobem la Mare de Déu Dolorosa, Crist Sofrent flanquejat per dos àngels i sant Joan.

La iconografia del retaule s'inspira en episodis dels Evangelis apòcrifs, concretament en el *Protoevangeli de Jaume* (I-V), el qual recull tradicions

orals al voltant de la història de la Mare de Déu que no s'esmenten als Evangelis canònics. Aquests episodis eren molt populars i coneguts per haver estat recollits en textos medievals com *La leyenda dorada*, obra en la qual es devia inspirar Cristòfor Hortonedà.

Les figures són les característiques del pintor, de membres allargats, amb mans on els dits del mig resten sempre units: això és molt visible a la predel·la. L'ús de fons grisencs, que contrasten amb els tons més vius de les vestidures i les carnacions és també característic del pintor. Hi ha un detall a l'escena de l'Abraçada davant la Porta Daurada que abona l'atribució del retaule a Cristòfor Hortonedà: el rostre de sant Joaquim, que es troba de perfil, és exacte al rostre de sant Josep de la taula de la Presentació al temple, avui al Museu Comarcal. És indubtable que es deuen a la mateixa mà, si bé és molt possible que, com també passa en altres obres que més endavant comentarem, en el retaule de santa Anna hagués pogut intervenir algun membre del seu taller. L'àngel de l'Anunciació a Joaquim no sembla haver estat pintat pel mateix autor que dibuixà la figura del pare de Maria. Com que el retaule és incomplet, faltaria la taula on el pintor devia deixar la firma i la data, com era el seu costum¹².

L'any 1602, Cristòfor Hortonedà pintà un retaule del Sant Nom de Jesús per a la parròquia de Santa Maria de Montblanc. Durant el segle XIX, el retaule fou desmuntat, de manera que al començament d'aquest segle només en quedaven quatre taules. Palau i Dulcet, l'any 1912, en parla, però només n'esmenta dues, que en aquells moments es guardaven a la capella del Baptisteri: la Presentació al temple i l'Adoració dels Reis Mags. Les dues taules que manquen devien estar guardades en un altre lloc, on Palau no va poder veure-les. És curiós que un inventari fet l'any 1924 parli també només de dues taules, i del fet que una està datada, tot i que no esmenta la firma: "Dos quadros procedentes de antiguos altares: uno lleva la fecha de 1602". L'any 1932, Ramon Sabaté, fent esment de diversos retaules de les comarques tarraconenses dedicats al Sant Nom de Jesús, inclou aquestes taules, que encara es trobaven a Santa Maria de Montblanc, tot i que no indica el número: «El retaule, format per retaulons pintats en els primers anys del XVII i ara

12.- Ibidem, pàg. 122. Aquest autor recull la idea que Cristòfor Hortonedà pot haver estat l'autor del retaule de santa Anna, al contrari que FELIP SANCHEZ, 1990, op. cit., pàg. 2, que no ho creu així; amb tot, aporta fonts documentals, fruit d'un treball de recerca a l'Arxiu Parroquial de Montblanc, on s'esmenta el pagament del retaule, però no el nom del pintor. Per a les fonts iconogràfiques, PUIG, Armand (Introducció) i SIDERA, Jaume (traducció i notes), «Evangelis de la Infància i Passió-Resurrecció», Apòcrifs del Nou Testament (Armand Puig ed.). Barcelona, 1990, pàg. 187-191. Per a *La leyenda dorada*, de Jacopo della Voragine, s'ha consultat l'edició feta a Madrid, 1984.

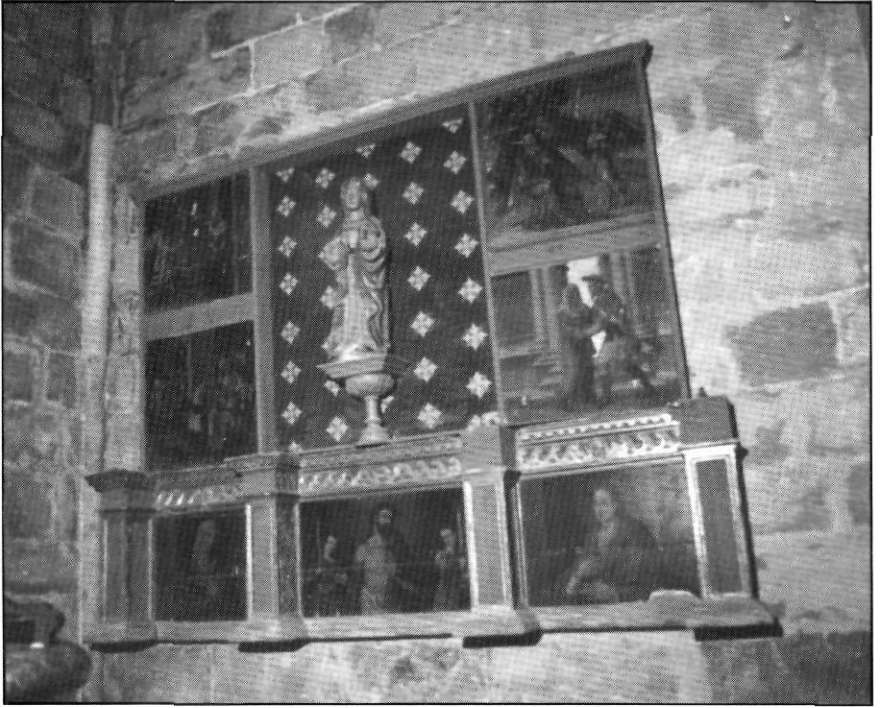

Fig. 7.- Retaule de santa Anna, procedent de l'església de l'Hospital de Santa Maria Magdalena, de Montblanc, Atribuït a Cristòfor Hortonedà. 1601-1603. Capella del Baptisteri. Santa Maria de Montblanc.

Figura 8.- Anunciació a santa Anna. Compartiment del retaule de santa Anna. Capella del Baptisteri. Santa Maria de Montblanc.

Figura 9.- Anunciació a sant Joaquim (dalt); Abraçada davant la Porta Daurada (baix). Taula lateral dreta del retaule de santa Anna. Capella del Baptisteri. Santa Maria de Montblanc.

Figura 10.- Nativitat de Maria. Compartiment del retaule de santa Anna. Capella de Baptisteri. Santa Maria de Montblanc.

escampats per altres indrets del temple, fou substituït en 1830 per l'actual de les Animes. Cada terç diumenge del mes hi fa estació la processó del Santíssim a aquell altar que la gent d'edat encara denomina 'del Jesús'»¹³.

Un cop finalitzada la Guerra Civil, Mn. Pere Batlle va fer recompte de les pèrdues en el patrimoni artístic de la província. Quan parla de Santa Maria de Montblanc, fa constar que s'han conservat, ara sí, quatre taules "de un retablo firmado por Cristóbal Ortoneda y obrado a fines del siglo XVI"¹⁴.

13.- A.H.A.T. Inventaris Parroquials (1924). Parròquia de Santa Maria de Montblanc. Plebà: Pau Virgili. SABATÉ, Ramon. «El Nom de Jesús», *La Cruz* (3 gener 1932).

14.- BATLLE i HUGUET, Pere. *Los Monumentos, Museos, Iglesias y objetos artísticos de la Provincia y Archidiócesis de Tarragona, excepto Tortosa y su Comarca, Los Monumentos Arqueológicos y Tesoro Artístico de Tarragona y su provincia durante los años 1936- 1939*. Poblet, 1942, pàg. 31.

Amb posterioritat, les quatre taules ingressen al Museu-Arxiu de Montblanc, ara Museu Comarcal de la Conca de Barberà, on tenen els números d'inventari 2389 a 2392. Recentment, han estat restaurades al Servei de Restauració i Conservació de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, a Sant Cugat del Vallès.

A més del testimoni susdit de Ramon Sabaté, que inclou el retaule en la nòmina d'obres de les nostres contrades dedicades al Sant Nom de Jesús, els temes de les taules concorden perfectament amb aquesta advocació, molt habitual als segles XVI i XVII dins el territori de la diòcesi tarraconense. Els arquebisbes Gaspar Cervantes, el 19 de maig de 1573, i Antoni Agustín, el 23 de maig de 1580, en sengles edictes, feren la recomanació que a les parròquies de la seva jurisdicció es fomentés la creació de confraries dedicades al Nom de Jesús, també dites «dels juraments». És per aquest motiu que a les comarques tarraconenses es troben encara prou exemples i notícies documentals de retaules, capelles i altars dedicats a l'esmentada advocació¹⁵.

La temàtica d'aquests retaules gira al voltant d'episodis relacionats amb la infància de Jesús. I a les quatre taules procedents de Santa Maria es representen escenes de la seva infància: Adoració dels Reis Mags (154 x 109 cm), Presentació al temple (154,5 x 109 cm, signada i datada), Fugida a Egipte (179 x 105,5 cm) i Jesús al temple entre els doctors (1179 x 105,5 cm). Les mides indiquen que les taules són pariones entre si, i que això depenia del lloc que ocupaven originalment al retaule, cosa que desconeixem. L'Adoració dels Reis Mags (fig. 11) és una taula de colorit ric, que ha perdut part de la matèria pictòrica. L'escena es desenvolupa a la cova de Betlem, una cova molt especial, decorada amb una columna i cortinatges. Maria sosté l'Infant als genolls, els peus del qual besa un dels reis, agenollat, que ha deixat a terra la seva ofrena. Els altres dos reis, drets, sostenen els regals que porten a l'Infant. Sant Josep, vestit amb túnica verda i mantell vermell, contempla l'escena. El fons de paisatge mostra turons arrodonits sota un cel grisenc en el qual destaca l'estel.

El tema és esmentat a Mateu (2, 1-12) i desenvolupat als Evangelis apòcrifs, com el *Protoevangeli de Jaume* (XXI, 1-4). En aquesta ocasió, el pintor s'inspira per a la composició en un gravat de tema idèntic fet per Cornelius Cort, datat després de l'any 1567, que va ser molt copiat (fig. 12). La columna sobre un alt pedestal, que en certa manera aïlla la Sagrada Família, el rei agenollat en primer terme i els altres dos drets al seu costat són

15.- SABATÉ, 1932, op. cit.

idees que el pintor ha vist en aquest gravat, si bé ho ha simplificat molt, especialment pel que fa al fons.

La taula de la Presentació al temple (fig. 13) estableix un model que veurem repetit, vuit anys més tard, a la taula de tema idèntic del Museu Diocesà. L'episodi descrit per Lluc (8, 21-38) es troba ampliat a l'apòcrif *Pseudo-Mateu* (XV, 1-3). Josep, vestit amb els colors que li ha assignat el pintor, verd i vermell, lliura unes monedes a un sacerdot. Maria, agenollada, fa l'ofrena d'un parell de tórtoraes. Al centre de l'escena Simeó, amb l'Infant als braços, el presenta al Summe Sacerdot. Simeó sap, per una revelació de l'Esperit Sant, que no morirà sense haver vist l'Ungit del Senyor. A la dreta la profetessa Anna assenyala l'Infant. L'episodi es desenvolupa entorn l'altar, al peu del qual es llegeix: Xpophorus O. Faciebat. 1602. El fons és un interior, el temple de Jerusalem, suggerit mitjançant una doble filera de columnes. Del sostre penja una llàntia. La taula ha perdut part de la matèria pictòrica, però no en llocs significatius.

La taula de *la Fugida a Egipte* (fig. 14) serví, al seu torn, de model per a la del mateix tema que pintaria a Vallmoll sis anys després. L'episodi representat ens mostra Maria, que alleta l'Infant que sosté als braços, muntada en una somera conduïda per un àngel. Josep els acompanya caminant al seu costat. Al fons, l'omnipresent cel grisenc, sota el qual s'estén un paisatge de suaus turons, amb un poble murallat a dalt d'un d'ells. Les figures són característiques del pintor, de membres allargats i carnacions rosades, i els vestits mostren plecs que s'han disposat d'una manera molt estudiada. Precisament a la taula de Vallmoll trobarem repetits, d'una manera idèntica, els plecs de la figura de l'àngel.

L'episodi s'inspira novament en els Evangelis apòcrifs, en aquesta ocasió en el *Pseudo-Mateu* (XVIII-XXIV), que desenvolupa allò que sobre el tema digué Mateu (1, 13-16). L'àngel que avisà Josep del perill que Herodes suposava per a la vida de Jesús és aquí representat conduint la Sagrada Família vers un refugi segur. La palmera del fons simbolitza el prodigi fet per l'Infant: aquest arbre s'inclinà per a oferir els fruits als viatgers, i de les arrels rajà aigua per apagar la seva set. La figura trencada que veiem a l'angle superior dret representa els ídols del temple de la ciutat egípcia de Satinen, que caigueren en entrar en aquell lloc Maria i l'Infant. Novament veiem sintetitzats en una mateixa escena episodis que es desenvolupen a les narracions en una successió cronològica.

La darrera taula del Museu Comarcal presenta Jesús al temple entre els doctors (fig. 15). En un interior, dalt d'una estrada, Jesús, assegut enmig dels doctors de la Llei, tranquil·litza els seus pares, els quals s'havien espantat en

Figura 11.- Cristòfor Hortoneda. Adoració dels Reis Mags. Compartiment del retaule del Sant Nom de Jesús procedent de Santa Maria de Montblanc. 1602. Museu Comarcal de la Conca de Barberà.

Figura 12.- Adoració dels Reis Mags. Gravats de Cornelius Cort.

Figura 13.- Cristòfor Hortoneda. Presentació al temple. Compartiment del retaule del Sant Nom de Jesús procedent de Santa Maria de Montblanc. 1602. Museu Comarcal de la Conca de Barberà.

creure'l perdut. Es troba a la taula un intent de marcar la profunditat, a base de col·locar els personatges en diversos i successius plànols. A això contribueixen els marcats esglaons de l'estrada i les tres fornícules del fons. També les postures i mirades dels personatges del primer terme condueixen al seu torn la mirada de l'espectador vers Jesús. Ara bé, l'artista no domina prou la perspectiva. L'episodi segueix, Lluç (2, 41-52), que els apòcrifs mantenen gairebé sense afegits.

Les taules del Museu Comarcal ens indiquen la fidelitat del pintor als seus propis models, que veurem repetits en obres més tardanes, tant pel que fa als personatges, vestits, etc., com a la composició de les escenes¹⁶.

16.- SOLÉ MASERES, Maties. *Guia del Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca*. Sant Sadurní d'Anoia, 1981, s/p; GARRIGA, 1986, op. cit., pàg. 204; BADIA, 1989, op. cit., pàg. 113; SÁNCHEZ, Felip, 1990, op. cit. pàg. 2; ÁVILA-SANTAMARÍA, 1991, op. cit. pàg. 47, on només s'esmenten dues taules; MATA, 1992, op. cit., pàg. 203. Per a les fonts iconogràfiques, PUIG-SIDERA, 1990, op. cit., pàg. 205-206, 209-212 i 225.

El dia 4 d'agost de 1608 el pintor cobrà 130 lliures i 2 diners dels jurats de Vallmoll, i reconeix haver-les cobrades pel seu treball en un retaule dedicat al Sant Nom de Jesús. Part de la quantitat l'havia rebuda en espècies: carn i una mesura (cortera) de blat. Aquesta pràctica no era gens inhabitual a l'època i ens indica que Cristòfor Hortonedà s'havia desplaçat a Vallmoll per a pintar el retaule, atès que la carn i el blat rebuts possiblement haurien servit per a la seva alimentació.

El retaule de Vallmoll hom pensava que s'havia perdut. Però al Museu Diocesà de Tarragona es troba una taula, amb l'episodi de *la Fugida a Egipte* (fig. 16), que fa 76 x 60,5 cm i té el número d'inventari 1541. Va ingressar al Museu abans de 1914, procedent de la parròquia de Vallmoll. Aquesta procedència i la coincidència en el tema i la iconografia amb la taula del Museu Comarcal abans descrita fan que, amb tota seguretat, aquesta obra es pugui afegir al catàleg del pintor i que, a més, molt probablement, es tracti de l'única taula sobrevivent del retaule del Sant Nom de Jesús.

L'episodi representat a la taula del Museu Diocesà és gairebé exacte al de Montblanc, amb lleugeres variacions. Maria, amb l'Infant als braços, el qual, seguint les indicacions del *Pseudo-Mateu* (XX, 2) «seia rialler a la falda de la mare»¹⁷ munta una somera conduïda per l'àngel. Tot i que la taula està retallada per l'esquerra i la part inferior, encara és visible part de la figura de sant Josep, que vesteix els seus característics túnica verda i mantell vermell i que camina al costat. Al fons, uns arrodonits turons coronats per unes construccions que poden ésser identificades amb un obelisc i el Panteó de Roma. Novament trobem que el pintor s'ha inspirat en els models proposats per Sebastiano Serlio, que reproduïx els obeliscs egipcis presents a Roma i el Panteó. És evident que Cristòfor Hortonedà ha intentat donar d'aquesta manera una certa ambientació «egípcia» a l'escena, d'acord amb el tema.

El paisatge del fons té les tonalitats grisenques típiques del pintor, tonalitats que es repeteixen al cel. Les figures, de membres allargats i carnacions rosades, són les d'Hortonedà. Maria mostra idèntica indumentària, de forma i color, que a la taula del Museu Comarcal. També la postura de l'àngel i els plecs de la seva túnica són els mateixos. Finalment, la somera és un calc de la de Montblanc, fins als mínims detalls.

Ara bé, a la taula de Vallmoll manquen alguns dels detalls presents a la de Montblanc: la palmera i l'ídol caigut. Com que aquesta taula va ésser retallada, és possible que els detalls esmentats fossin presents a la part que

17.- PUIG-SIDERA, 1990, op. cit., pàg. 210.

Figura 14.- Cristòfor Hortonedà. Fugida a Egipte. Compartiment del retaule del Sant Hom de Jesús procedent de Santa Maria de Montblanc. 1602. Museu Comarcal de la Conca de Barberà

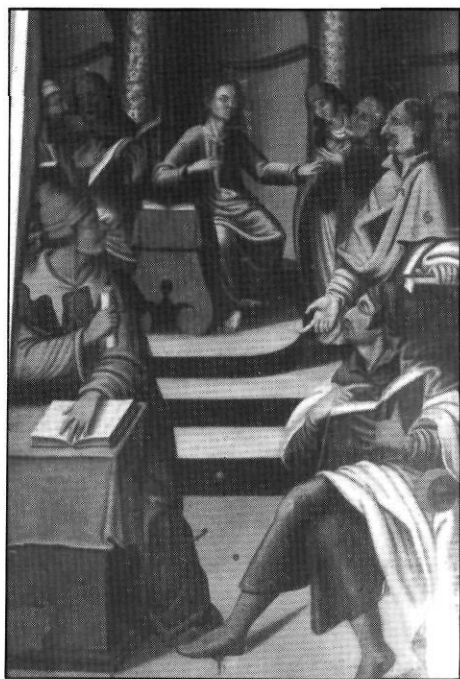

Figura 15.- Cristòfor Hortonedà. Jesús al temple entre els doctors. Compartiment del retaule del Sant Nom de Jesús procedent de Santa Maria de Montblanc. 1602. Museu Comarcal de la Conca de Barberà.

Figures 16.- Fugida a Egipte. Atribuït a Cristòfor Hortonedà. Compartiment del retaule del Sant Nom de Jesús, procedent de Vallmoll. 1608. Museu Diocesà de Tarragona (Foto: Joan Farré).

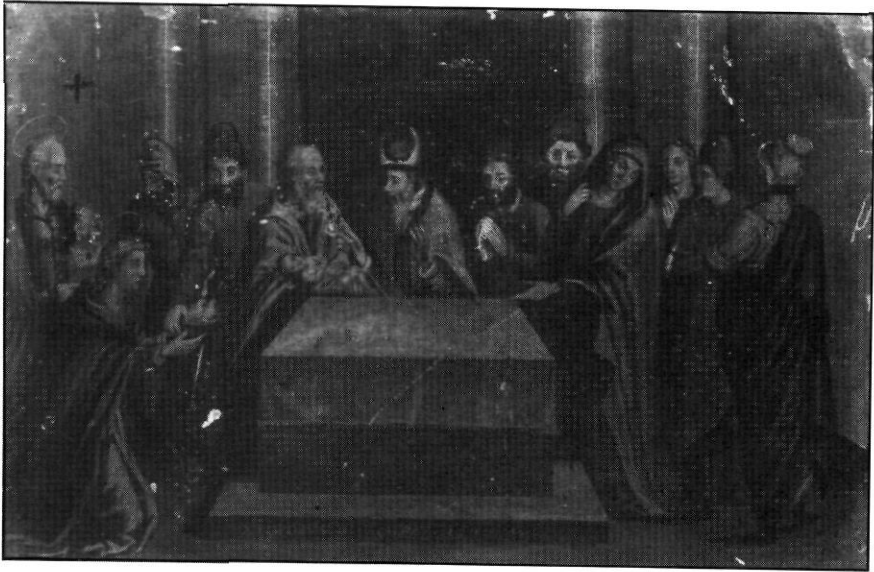

Figura 17.- Cristòfor Hortonedà. Presentació al temple. Compartiment d'un retaule de procedència desconeguda. 1610. Museu Diocesà de Tarragona. (Foto Joan Farré).

manca, però això només és una hipòtesi¹⁸.

Dos anys més tard, el 1610, Cristòfor Hortonedada pintava un retaule del qual només coneixem una taula, probablement pertanyent a la predel·la, amb l'episodi de la Presentació al temple (fig. 17). Del retaule original es desconeix qualsevol altra dada: ni la procedència, ni cap nota documental. Però la seva firma, present a la taula, és inqüestionable. L'obra es custodia al Museu Diocesà de Tarragona, amb el número d'inventari 2964, i fa 43,5 x 61,5 cm. Novament ens trobem davant un episodi de la infància de Jesús. En aquest cas, és, al mateix temps, un Misteri de Goig, raó per la qual el retaule original podia haver estat dedicat tant al Rosari com al Sant Nom de Jesús.

A la majoria de publicacions que fan esment d'aquesta taula, l'episodi representat es descriu com la Circumcisió. Però, en realitat, es tracta de la Presentació al temple, i segueix fidelment l'episodi descrit per Lluç (8, 21-38) i més detallat pel *Pseudo-Mateu* (XV, 1-3), el mateix que va inspirar la taula de Montblanc amb tema semblant.

Ara bé, l'escena del Museu Diocesà és, per dir-ho així, una «còpia dolenta» de la del Museu de Montblanc: és evident la disminució en la qualitat. La firma del pintor al peu de l'altar: Xpoforus O. Faciebat. 1610. No és un obstacle que impedeixi pensar en la intervenció d'un membre del seu taller. Aquest copiaria la composició, els personatges i l'esquema general presents a Montblanc, amb lleugeres variacions, però amb un empobriment general evident si es comparen ambdues taules. Potser Cristòfor Hortonedada rebia molts encàrrecs, i desitjós de realitzar-los tots, deixava en mans d'algun deixeble o col·laborador part del treball, cosa molt habitual en els pintors de l'època quan arribaven a tenir un taller amb certa anomenada¹⁹. Entre aquesta darrera obra, pintada l'any 1610, i la següent, datada entre 1623 i 1628, ens trobem amb un llarg espai de temps sense cap notícia del pintor.

La confraria del Roser de Tarrés, l'any 1616, encarregà al fuster de Montblanc Josep Puig l'estructura arquitectònica d'un retaule destinat a ser col·locat en una capella de l'església parroquial²⁰. Entre els anys 1623 i 1628, la mateixa confraria fa una sèrie de pagaments a Cristòfor Hortonedada per la

18.- SERRA i VILARÓ, 1950, op. cit., pàg. 142, on es publica el rebut; MATA, 1992, op. cit., pàg. 203. El Panteó i diversos obeliscs de Roma a SERLIO, 1544, op. cit. llibre III, pàg. 7 i s. i 67.

19.- SERRA i VILARÓ, 1950, op. cit., pàg. 142, làm. IV; aquest autor fou el primer a identificar la firma present a la tauleta com a pertanyent a Cristòfor Hortonedada. BATLLE, *Las pinturas...*, op. cit., pàg. 218, cat. 37, làm. XX; ANGULO, 1954, op. cit., pàg. 341; AINAUD, 1958, op. cit., pàg. 86; GARRIGA, 1986, op. cit. pàg. 204; ÁVILA-SANTAMARÍA, 1991, op. cit., pàg. 47; MATA, 1992, op. cit., pàg. 203, cat. 158.

20.- Vegeu Apèndix Documental, núm. 1.

pintura del retaule del Roser²¹. Aquest retaule, desaparegut l'any 1936, constava de cinc taules amb els corresponents Misteris del Roser, que envoltaven una fornícula central amb la imatge de la Mare de Déu del Roser, i d'una predel·la amb tres taules, en una de les quals figurava sant Domènec. El retaule va ésser descrit en un inventari parroquial de l'any 1924, i és aquest valuós testimoni el que ens ha permès descobrir aquesta obra de Cristòfor Hortonedà, fins avui desconeguda, però de la qual, malauradament, no ha estat possible trobar cap testimoni gràfic²².

La darrera obra de la qual es tenen notícies és de l'any 1624, i es coneix d'una manera indirecta, atès que en una clàusula testamentària d'un veí d'Alcover, anomenat Pau Aran, s'esmenta que aquest personatge i Cristòfor Hortonedà havien capitulat un retaule. No es coneixen més dades d'aquesta obra²³.

Resta una qüestió pendent referent a unes obres que es custodien actualment a l'església parroquial d'Alcover. Es tracta d'un es de pintures sobre llenç que originalment cobrien l'interior i les portes del cambril del retaule major de l'església de la Sang, a Alcover. La informació respecte a això és confusa: s'atribueixen a un Hortonedà, però se n'esmenten tres possibles: Mateu, «Nicasí» o Cristòfor.

El retaule major de l'església de la Sang d'Alcover fou pintat c. 1457 per Jaume Ferrer II. Estava compost per vuit grans taules i una predel·la amb quatre taules més petites. Al mig, una talla policromada de la Mare de Déu. Devia ser cap als primers decennis del segle XVII quan la confraria de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist d'Alcover, per tal de col·locar al retaule major un Sant Crist de talla, hi realitzà unes modificacions: es va retirar la imatge de la Mare de Déu, la qual, juntament amb dues de les taules, va servir per a compondre un retaule a un altar lateral.

Al retaule major es va construir un cambril on es custodiava la imatge del Sant Crist. Les taules gòtiques de la predel·la es col·locaren al voltant del cambril. L'interior va ser decorat amb pintures a l'oli sobre llenç, amb temes de la Passió: La Flagel·lació, Jesús exhibit al poble i L'Elevació de la Creu. Aquest cambril es tancava amb dues portes, cadascuna de les quals estava composta al seu torn per dues pintures a l'oli sobre llenç, amb els següents episodis de la Passió: El camí del Calvari, Jesús desposseït de les vestidures, El davallament de la Creu i La Mare de Déu Dolorosa. L'any 1937, l'església

21.- Vegeu Apèndix Documental, núm. 2.

22.- Vegeu Apèndix Documental, núm. 3.

23.- CAPDEVILA, 1935, op. cit., pàg. 114-115.

de la Sang d'Alcover patí una ensulsiada i el seu contingut artístic fou retirat. Les pintures del cambril foren portades a l'església parroquial²⁴.

L'any 1973, Andreu Barbarà publicà una nota referent a les pintures que ha creat una certa confusió, atès que parla d'un document trobat a Tarragona en el qual, segons l'esmentat autor, s'especificava que les pintures del cambril eren obra de Mateu Hortonedada²⁵. Barbarà, de fet, no diu en quin arxiu va trobar el document, ni en dóna cap referència concreta (data, notari, manual parroquial) ni el transcriu. De moment, però, creiem que es pot descartar Mateu Hortonedada. És possible que en la lectura del document es produís una confusió entre «Mo» (mestre) i «Mateu». El pintor Mateu Hortonedada, mort l'any 1430, no pot haver intervingut de cap manera en una modificació feta el segle XVII en un retaule pintat vers l'any 1457. Un cop descartat Mateu Hortonedada, el cognom i la cronologia porten a pensar en Cristòfor o Acaci Hortonedada; de fet, aquesta qüestió ja ha estat objecte de l'interès d'autors com Daniel Ventura²⁶.

La tècnica emprada i l'estil de les pintures ens fan decidir pel fill, Acaci, i no pel pare, Cristòfor. Certament, és un tema una mica complicat. Com ja sabem, Cristòfor Hortonedada havia treballat a Alcover en tres ocasions, i això portaria fàcilment a pensar en una altra intervenció, però ni l'estil ni la tècnica són els seus propis; al contrari, són molt més afins als del seu fill Acaci. De tota manera, el document esmentat, en cas de publicar-se íntegrament, potser aclariria el tema definitivament.

CONCLUSIONS

Certament, aquest catàleg d'obres de Cristòfor Hortonedada és encara incomplet. Entre unes i altres ens trobem amb períodes molt llargs sense cap

24.- Per a l'antic retaule major de l'església de la Sang d'Alcover, una bona síntesi a COMPANYY, Ximo-PUIG, Isidre. *Pallium*, 1992, pàg. 149, cat. 98; pàg. 150, cat. 99, i pàg. 244, cat. 206. Les pintures del cambril de l'església de la Sang es descriuen a VIDAL i ROSICH, Cosme- CATALÀ GOMIS, F.-CATALÀ CAVALLÉ, F.-FIGUERAS, J. *Història d'Alcover. Monografia Històrica*. Alcover, 1973 (conté una reedició de VIDAL I ROSICH, Cosme. *Alcover. Monografia Històrica*. Alcover, 1897, i una ampliació de la *Monografia Històrica*); la descripció de les pintures a la pàg. 47.

25.- BARBARÀ, Andreu. *Declaración de Monumento Histórico-Artístico de la iglesia románica de Alcover*, Centre d'Estudis Alcoverencs (1978), núm. 6, pàg. 30: «Según se desprende de un documento encontrado en Tarragona, los cuadros que formaban las puertas del camarín donde se guardaba la imagen del Santo Cristo titular de la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, fueron pintados sobre tela por el pintor tarraconense Mateo Ortaneda [sic] de estilo barroco. Según consta en el expresado documento, tuvo problemas a la hora de cobrar».

26.- VENTURA i SOLÉ, Daniel. *L'aportació d'Alcover a les arts plàstiques*, "Alcover. Estat de la qüestió". Alcover, 1987, pàg. 123- 156. Aquest autor, a la pàg. 138, expressa els seus dubtes pel que fa a la intervenció de Mateu Hortonedada, i parla de Cristòfor i «Nicasi» Hortonedada com a possibles autors de les pintures del cambril, tot i que, com ell diu, «és un tema per aclarir».

notícia. Futures investigacions en els arxius, sens dubte, forniran el seu catàleg amb notes documentals que l'aniran completant.

De moment, sabem del cert que pintà set retaules. Però tan sols set retaules en un període d'uns quaranta anys són ben pocs. En devia pintar molts més que, ara per ara, hem de donar per perduts.

És el moment de fer una valoració de la figura de Cristòfor Hortonedà. Tot i ser esmentat en els tractats d'història de la pintura catalana més coneguts, trobem que gairebé tots els autors el classifiquen dins el nombrós grup de pintors-artesans que desenvoluparen la seva activitat a les comarques tarraconenses al llarg de la segona meitat del segle XVI. D'aquests pintors, se'n coneixen molts noms, i la seva activitat estava destinada a fornir de retaules capelles, altars laterals de parròquies, ermites, etc. El seu estil estava encara fortament ancorat en els esquemes gòtics, si ho hem de jutjar pels exemples que ens han arribat.

Però es troben certes característiques en Cristòfor Hortonedà que el distancien dels pintors-artesans esmentats, com ara una certa inquietud i una voluntat per apropar-se als renovadors corrents manieristes arribats des d'Itàlia. L'ús d'un dels tractats arquitectònics més utilitzats en el moment, com el de Sebastiano Serlio, abona aquesta afirmació, bé que el nostre pintor no sap integrar el que copia a les seves composicions. Certs detalls presents a les figures representades són característics del manierisme: colors irisats, dolçor dels rostres, cànon allargat, gust per representar postures contraposades, recursos compositius que s'allunyen de la perspectiva renaixentista, etc. Indubtablement, va fer ús, com era habitual a l'època, dels gravats i estampes que ajudaren a difondre composicions de mestres famosos.

La temàtica religiosa és omnipresent i obligada, atès el lloc de destinació de les obres, sempre un altar o una capella. Com ja s'ha vist, el pintor preparava les seves obres seguint en ocasions al peu de la lletra els episodis descrits als Evangelis, canònics o apòcrifs, o bé a *La leyenda dorada*.

Però si a la seva obra es troben caràcters interessants, no és menys cert que també trobem un clar hieratisme en les figures, una evident desigualtat qualitativa entre les taules d'un mateix retaule, i, tot i els seus esforços per donar sensació de moviment, és evident que no ho aconsegueix. Amb tot, i dins les seves limitacions, la seva obra és prou interessant i manifesta que la pintura que es feia a les nostres comarques a cavall entre els segles XVI i XVII pot mostrar exemples com Cristòfor Hortonedà era un pintor potser modest, però digne.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1616, 4, 19 i 29 de febrer. Tarrés.

El fuster de Montblanc Josep Puig cobra una sèrie de quantitats pel seu treball en un retaule encarregat per la confraria del Roser.

4 de febrer: «per y en co(m)pte de me. Joseph puig per lo que li han de dar per lo rataule. 3 lls.»

19 de febrer: rep 2 lliures.

29 de febrer: «Item havem donat nosaltres jurats sobredits a Jaume pellegri sobre dit per y en co(m)pte de me. Joseph puig fuster sobre dit es a saber devuyt lliures quatre sous.» Cobra «per la resta del retaule» 5 lliures.

A.H.A.T. Arxiu de Tarrés. Llibre de la confraria del Roser (1581-1704).

2

1625 a 1628 (19 d'octubre de 1625; 7 de febrer de 1626; 10 de març de 1627; 14 de novembre de 1628). Tarrés.

Cristòfor Hortonedada rep una sèrie de pagaments pel seu treball al retaule del Roser.

1623: «Item he donat al pintor dosse lliures.»

1625, 19 octubre: «Tinch rebut jo fransech Bosch de mans de Juan Salto dos lliures dic 2 lls. los quals me paga per orde de mo. ortonedada a 19 octubre 1625».

1626, 7 febrer: «Item he pagat a Anthoni paris per al pintor una lliura deu sous dic 1 ll. 10 s.»

1627, 10 març: «Po. havem donat al Sr.Rector y ha servit per a Mo. Orthonedada pintor lo que li deu la Confraria tres lliures deu sous a 10 de mars de 1627 dich 3 lls. 10 s.»

1628, 14 novembre: «Item he donat per al pintor 1 ll. A 14 de novembre de 1628 dic 1 ll.»

A.H.A.T. Arxiu de Tarrés. Llibre de la confraria del Roser (1581-1704).

3

1924, 15 novembre. Tarrés.

Inventari dels béns pertanyents a la parròquia. Retaule del Roser.

«Estil un poc plateresc en columnes y adornos. Fou construit en 1616 per Joseph Puig de Montblanch per 45 lliures y 28 diners y fou pintat per un

tal Hortonedá. Hi ha cinc misteris pintats en cuadros y sobre les grades hi ha altres tres que deuen ésser la imatge de S. Domingo. En el centre una hornacina y vidriera ahon recordan alguns haverhi vist una imatge en fusta que es de 1584 més antiga quel retaule, puig que antes de aquest en la Iglesia vella era citat un altre en testaments en 1589...».

A.H.A.T. Inventaris parroquials. 1924. Parròquia de Santa Maria de Tarrés. Rector: Ramon Vidal.